

Vánoce

Skončilo období adventu a začínají nejkrásnější svátky roku, Vánoce. Svátky křesťanské, oslavující narození Ježíše Krista. Dnes, v 21. století, jsou vánoční svátky v mnoha zemích chápány především jako svátky pokoje, lásky a rodiny, bez ohledu na náboženské vyznání.

České Vánoce jsou protkány mnohými lidovými zvyky a tradicemi, které se v lidovém prostředí udržely ještě z časů pohanských oslav zimního slunovratu a staly se neodmyslitelnou součástí oslav Vánoc.

Štědrým dnem končí doba adventní a tento den je vnímán jako příprava na vlastní svátek, kterým je Boží hod 25. prosince. Následuje doba vánoční se svátkem svatého Štěpána 26. prosince, která trvá v římskokatolické církvi do neděle po 6. lednu.

Na Štědrý den se v českých zemích tradičně zdobí vánoční stromek a lidé usedají ke sváteční štědrovečerní večeři. Po večeři následuje nadělování dárků.

Den vrcholí půlnoční mší, kde si křesťané připomínají narození Ježíše Krista. Součástí mše je čtení biblických textů o narození Ježíše a zpěv koled oslavujících narození Božího syna. Dnes se půlnoční mše stala nedílnou součástí Vánoc i pro mnohé lidi z řad nevěřících.

Pojďte si také připomenout příběh o narození „Ježíška“.

Do města Betléma se z Nazaretu vydal Josef se svou ženou Marií, aby se nechali zapsat v místě, odkud Josef pocházel. Tak znělo nařízení o sčítání lidu, které vydal římský císař. Všichni toto nařízení museli uposlechnout, proto do Betléma putovalo mnoho poutníků a každý potřeboval nocleh. Josef a Marie už žádný nenašli a museli se na noc uchýlit do salaše za městem. Tam Marie porodila děťátko, které uložila do jeslí na seno. O narození dítěte, budoucího krále, se od anděla dověděli pastýři, kteří pásli nedaleko svá stáda. Ti se hned vydali na cestu, aby se novému králi poklonili. Nad Betlémem jasně zářila hvězda, která do betléma přivedla tři mudrce, kteří přinesli králi cenné dary. My je známe jako tři krále, kteří přinesli darem kadidlo, myrhu a zlato.

Než se lidé sešli na půlnoční mši, aby společně oslavili narození Ježíše, byla důležitou součástí oslavy, stejně jako dnes, štědrovečerní večeře. To se ovšem neobešlo bez zažitých rituálů, které měly rodině zajistit štěstí a blahobyt.

Na štědrovečerním stole musel být sudý počet talířů, aby rodinu nenavštívila smrt. Pod stůl se dávala sláma, neboť na ni položili ve chlévě děťátko. Na stole nesměl chybět chléb, aby měla rodina celý rok co jíst. Také něco z úrody, ořechy, brambory, jablka. Pro domácí zvířata třeba miska zrní. Pod talíře šupiny, aby bylo dost peněz. Provaz kolem stolu, aby chránil dům před zloději.

Od štědrovečerní tabule nikdo nesměl vstávat, dokud všichni nedojedí, to aby rodina zůstala pohromadě.

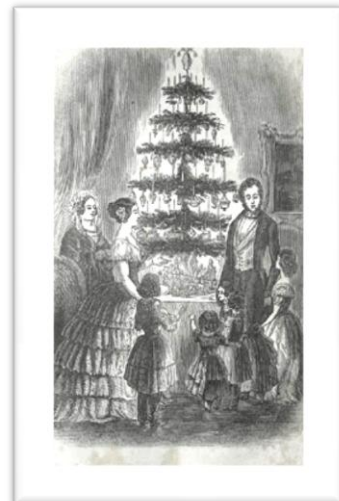
Po večeři se rozbalovaly dárky, které u nás dostávaly děti od „Ježíška“. Musely si však počkat, až na nebi zazáří první hvězdička.

Ozdobený zelený strom, jako symbol věčného života, patří dnes k symbolům

křesťanských Vánoc. Přesto zvyk ověšování stromků v čase adventu pochází již z dob pohanských. Naši předci tak vyjadřovali úctu k živé přírodě a zároveň naději v opětovný příchod jara.

Podoba této tradice tak jak ji známe dnes je poměrně mladá. U nás jej poprvé postavil pro své přátele v roce 1812 ředitel pražského

Stavovského divadla Jan Karel Liebich na svém libeňském záměčku Šilboch. První ozdobené stromy se objevily v polovině 19. století v bohatých měšťanských rodinách. Na venkov se tato tradice rozšířila teprve před 100 lety.

Najít vysněný dárek pod vánočním stromečkem, taková je představa Vánoc snad všech dětí.

První zmínky o vzájemném obdarování se objevují již ve starověkém Římě, kde slavili v době zimního slunovratu Saturnálie, oslavy boha slunce.

Nedílnou součástí Vánoc se však dárky staly až v 19. století. Bylo zvykem obdarovávat členy rodiny, ale i služebnictvo. Domácí chasa například dostávala ošacení nebo malou finanční částku na přilepšení k celoroční mzdě.

Dárky se dávaly také žebrákům nebo tulákům bez domova, kteří v době křesťanských svátků zaklepali na dveře bohatších domácností.

Na počátku 20. století, v dobách hospodářské prosperity, se pod vánočním stromkem vedle potřebných věcí stále častěji objevovaly drobnosti a hračky jen pro radost.

Dárek pod vánočním stromečkem přináší radost všem, ale pro mnohé z nás je příjemným zážitkem již štědrovečerní večeře.

Sváteční štědrovečerní večeře vždy představovala množství chodů symbolizujících hojnost. Štědrovečerní pokrm, který se podával jako první chod, byly oplatky s medem nebo také s česnekem. Pak se podávala polévka, většinou hrachová, houbová nebo zelná, následoval houbový kuba a naklíčený, opražený hrách zvaný pučálka. Podávaly se i sladké pokrmy, například muzika, což je kaše ze sušeného ovoce. Pekly se koláče, vánočka a velké bílé chleby.

V bohatších měšťanských rodinách se již v polovině 19. století připravovala rybí polévka, uzený losos, úhoř, černá ryba s knedlíkem, smažený kapr se strouhaným křenem nebo také hlemýždi. Pilo se pivo, víno a punč.

Dnešní tolik oblíbený smažený kapr s bramborovým salátem se v české kuchyni objevil až později. Poprvé ho připravila M. D. Rettigová a první recept se objevil v kuchařce až v roce 1924. Obliba smaženého vánočního kapra velmi rychle rostla a od druhé poloviny 20. století se stal tradičním štědrovečerním pokrmem ve většině českých domácností.

Nejrozšířenějším vánočním pokrmem u nás je vánočka. Podíváme-li se do historie, zjistíme, že vánočku již v minulosti mívali na stole v měšťanských domech i v chudých chalupách.

Předchůdcem dnešní vánočky byla calta, která měla podobu nepleteného bochníku a na českém území se pekla už ve 14. století. **Tradiční pletená vánočka, která svým tvarem připomíná Ježíška zavinitého v peřince, se objevuje později, v průběhu 16. stol.**

Vánočky, a to nejen ty od pekaře, bývaly někdy dlouhé až jeden metr. Proto si hospodyně, pokud neměly dost velkou pec, nosily těsto k pekaři.

V některých rodinách se do těsta přidával penízek. Kdo jej ve svém dílu vánočky našel, měl být v následujícím roce zdravý, nebo bohatý a také šetřivý, to podle lokální tradice.

Lidé věřili, že na Štědrý den mohou nahlédnout do budoucnosti. Vypouštění skořápkových lodiček s hořící svíčkou po vodě mělo napovědět, co člověka čeká v následujícím roce. Zdraví a štěstí slibovalo vylouplé zdravé jádro ořechu, když se při rozkrojení jablka u štědrovečerní večeře ukázala hvězdička, znamenalo to zdraví po celý rok. Pokud však ořech neměl zdravé jádro a jablko mělo křížek, mohlo to znamenat neštěstí, smutek i smrt.

Svobodné dívky se často snažily zjistit, zda se v příštím roce vdají. Proto například házely střevícem. Pokud padl směrem ke dveřím, věřily, že se dostanou pod čepec. Na vesnicích dívky klepaly na kurník, ozval-li se kohout, bylo to znamení vdavek.

Rituály věštění jsou velmi staré a lidé si je předávají již od dob oslav pohanských svátků slunovratu. Z té doby také pochází rituál pálení ohňů, které měly o nejdelší noci v roce ochrannou funkci. Přestože se církev snažila tento rituál potlačit, postupně přijala oheň za svůj duchovní symbol. **Vánoční oheň, který dnes představují zapálené svíčky, zaplavují nejen domovy, ale i chrámy.**

Jednou z novodobých vánočních tradic je **roznášení Betlémského světla skauty**. Světlo se každoročně zapaluje v Betlémě, a pak putuje napříč Evropou. Do Česka Betlémské světlo přichází z Vídně, kde je rakouští skauti předávají o třetí adventní neděli delegacím z celé Evropy.

Pro české země Betlémské světlo přebírají brněnští skauti a rozvázejí ho v sobotu před čtvrtou nedělí adventní. K dispozici je pak v kostelích, na náměstích i vánočních trzích.

S myšlenkou Betlémského světla pak přišla rakouská veřejnoprávní televize ORF, která organizovala vánoční sbírku pro postižené děti. Pro ozvláštnění sbírky zrealizovala cestu hendikepovaného dítěte letadlem do Betléma, aby v betlémské bazilice zapálilo svíci a letadlem převezlo světlo zpět do Rakouska. V roce 1988 skautský vůdce Herbert Grünwald přišel s myšlenkou rozsáhlé distribuce betlémského světla prostřednictvím skautů.

Poprvé bylo Betlémské světlo do ČSSR přivezeno skauty 23.12.1989. Od roku 1990 se plamen míru rozšířil do dalších zemí východní Evropy.

Největším svátkem vánočním je Boží hod 25. prosince. V tento den křesťané oslavují narození Ježíše Krista. Během tohoto dne se slouží tři mše, půlnoční, jitřní a velká. V chrámech znějí koledy většinou o andělském zvěstování pastýřům, o cestě do Betléma a vyhrávání u jesliček. V tento den měli všichni v klidu rozjímat a oslavovat narození Páně.

Podle lidové tradice se v tento den nemělo pracovat a nedoporučovaly se ani návštěvy. Nesmělo se uklízet, stlát postele, nebo dokonce sklízet ze stolu. Nikde nesmělo viset žádné prádlo, to by mohlo přinést neštěstí.

V dnešní uspěchané době naopak lidé využívají tento sváteční den, kdy mají volno, a své blízké rádi navštěvují.

Boží hod znamenal také konec půstu. Nastal čas „hodování“. Na sváteční tabuli nechyběla drůbež, pekla se husa nebo kachna, ale i vepřové maso, pokud zbylo z podzimní zabijačky.

Zatímco Boží hod byl zasvěcen klidu a rozjímání v rodinném kruhu, druhý svátek vánoční 26. prosince byl mnohem družnější. Svátek svatého Štěpána je charakterizován veselím a návštěvami.

V tento den se konaly první zábavy, říkalo se jim štěpánské. Scházela se zde i chasa, která právě obdržela od hospodáře svůj celoroční plat. Svátek sv. Štěpána byl také dnem, kdy chasa mohla změnit hospodáře. Proto se říkávalo „na Štěpána není pána“.

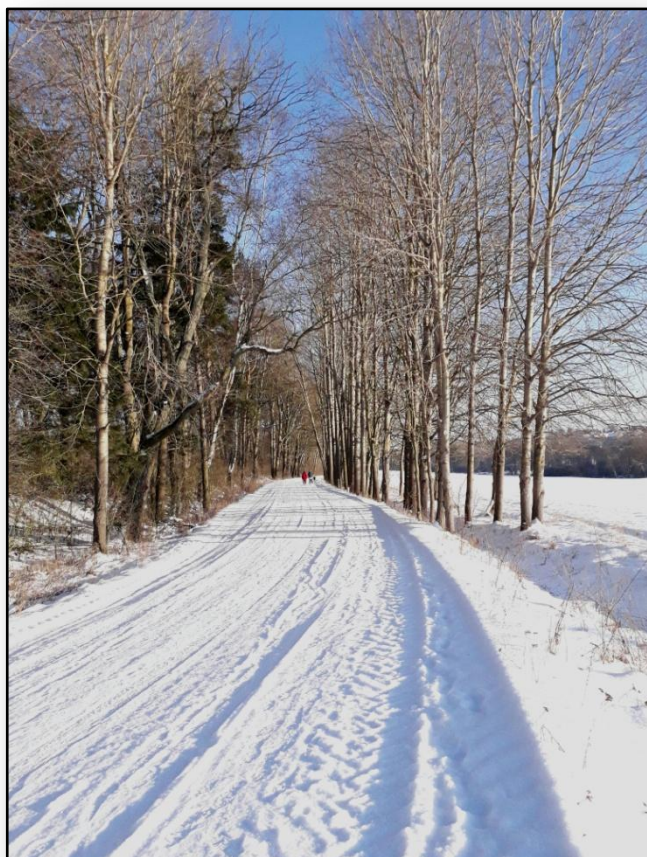
Na svátek Štěpána se chodilo koledovat. Koledování znamenalo obřadní obchůzky, které měly přinést štěstí do časů nastávajících. Děti i chasa, někdy ponocní i obecní chudí obcházelí stavení se zpěvem a s přáním štěstí a zdraví.

Odměnou dostali malou výslužku, kousek vánočky, jablka, někdy i drobný peníz.

Slovo „koleda“ původně označovalo píseň, kterou koledníci zpívají během velkých křesťanských svátků, tedy o Vánocích, na Tři krále a o Velikonocích. Odvozeno bylo z latinského kalendae, což značilo první den každého měsíce, později pak přeneseno na počátek roku. Postupně však se slovo koleda stalo označením písně s vánoční tematikou.

Nejznámější vánoční pranostiky:

Na Adama a Evu čekejte oblevu.

**Na Štědrý večer hvězdičky,
ponesou vajíčka slepičky.**

**Padá-li na Boží hod vánoční sních,
hodně obilí bude na polích.**

**Pak-li na Štěpána větrové uhodí,
příští rok víno špatné se urodí.**

**Svítlí-li na den svatého Štěpána
slunce, bude drahé ovoce.**

**Do Vánoc není ani hladu, ani
zimy.**

**Vánoční stromeček zavoněl v pokoji,
maminka u stolu jablíčko rozkrojí.
A když ho rozkrojí, uvidím hvězdičku,
co byla schovaná v červeném jablíčku.**

